

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปประเด็นสำคัญของการศึกษา เริ่มตั้งแต่มูลเหตุเบื้องต้นของการศึกษา ข้อถกเถียงที่ต้องการนำเสนอ วัตถุประสงค์ สรุปผลการศึกษา การอภิปรายผล นัยยะจากการศึกษา ต่อภาคส่วนต่างๆ ข้อจำกัดของการศึกษา ตลอดจนข้อเสนอแนะ ต่อการศึกษาในอนาคต ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

มูลเหตุเบื้องต้นของการศึกษา

มูลเหตุเบื้องต้นของการศึกษาครั้งนี้คือการเปิดประเด็นความรู้เรื่องอัตลักษณ์ ความเป็นพลเมืองและการเสริมพลังอำนาจของคนพิการ รวมถึงการอธิบายเชื่อมโยงกับ กรณีสื่อศึกษา กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระในประเทศไทย ซึ่งจากการลงพื้นที่เตรียมการเบื้องต้นพบเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง และจะได้รับประโยชน์ในการศึกษา ประเด็นความรู้ทั้งสองประเด็น โดยอาศัยทฤษฎีทางสังคมวิทยาแนวหลังสมัยใหม่และมานุษยวิทยาการระลึกรู้ กระบวนการศึกษาทั้งหมดถูกออกแบบเพื่อให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้และสร้างความรู้ร่วมกันของนักวิจัยซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาเอกกับกลุ่มคนพิการในองค์กรด้านการดำรงชีวิตอิสระ ผลงานการศึกษาจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มคนพิการในกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ

ข้อถกเถียงที่ต้องการนำเสนอ

ข้อถกเถียงที่ต้องการนำเสนอ คือ การทำงานเพื่อสนับสนุนคนพิการที่จะทำให้อัตลักษณ์ ความเป็นพลเมืองของคนพิการเกิดความเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืนไม่ใช่เป็นการให้คนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์เพื่อฟื้นคืนหน้าที่การทำงานของอวัยวะทางร่างกายให้มากที่สุด หรือคนพิการทำกิจวัตรประจำวัน ด้วยตัวเองได้โดยลำพัง แต่เป็นการเปิดโอกาสให้คนพิการได้เปลี่ยน วิธีคิด การมองโลก การให้ความหมายต่อความพิการของตนเองไปในเชิงบวก อันทำให้เกิดการเสริมพลังในระดับบุคคล รวมทั้งให้คนพิการเกิดการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่ม เพราะมีความจำเป็นในการดำรงการเสริมพลังบุคคล แต่ละจะสามารถนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม การเมืองและวัฒนธรรมได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ ประสบการณ์ชีวิตของคนพิการในการจัดการกับการดำรงชีวิตร่วมกับความพิการ
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างอัตลักษณ์กลุ่มของคนพิการในขบวนการเคลื่อนไหวการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์การให้ความหมายเกี่ยวกับเรื่องการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการของกลุ่มคนพิการและกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

วิธีวิทยาการวิจัย

กระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่เป็นฐานคิดในการ ศึกษา ได้แก่ กระบวนทัศน์ ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory) และกระบวนทัศน์การกำหนดสร้าง (Constructivism) แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้นำเป็นกรอบแนวคิดมาจากทฤษฎีหลังสมัยใหม่และมานุษยวิทยาการระลึกรู้

งานวิจัยถูกออกแบบให้เป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางสังคมและเปิดให้กลุ่มคน พิการเข้ามีส่วนร่วม โดยเลือกระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้วิธีการ 2 วิธี คือ การสนทนาโต้ตอบ (Dialogic approach) และวิธีการเรื่องเล่า คำให้การ (Testimonio) วิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ การ จัดทำ “ภาวนาสทนา” (Deep listening dialogue) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการ ทบทวนข้อมูลจากเอกสารและวัสดุสื่อ

กลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษา คือ กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับ “ศูนย์การดำรงชีวิต อิสระของคนพิการ” (Independent Living Center) ใน 3 จังหวัด ได้แก่ นครปฐม นนทบุรี และ ชลบุรี ซึ่งเป็นคนพิการจำนวน 19 คน และบุคคลในครอบครัวจำนวน 9 คน นอกจากนี้เป็นกลุ่มผู้มีความสำคัญหลักในกระบวนการกำหนดนโยบายด้านสวัสดิการคนพิการ ได้แก่ ผู้นำหลักองค์กร ของคนพิการ จำนวน 4 คน และนักวิชาชีพหรือผู้เชี่ยวชาญในหน่วยงานรัฐและเอกชน จำนวน 5 คน

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาอัตลักษณ์ความพิการเป็นการศึกษาถึงการรับรู้ ซึ่งหมายถึงกระบวนการสร้างความหมาย (Meaning construction) ต่อความพิการอันเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนของคนพิการ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าบุคคลที่เข้าร่วมในการศึกษาพัฒนาอัตลักษณ์ความพิการของตนเองขึ้นมาแตกต่างกันในระยะเวลาและบริบทแวดล้อมต่างๆ และมี得有ข้อมูลแสดงเป็นรูปแบบให้เห็นได้ว่าบุคคลต้องผ่านขั้นตอนใดเป็นลำดับก่อนหลัง อัตลักษณ์ความพิการของบุคคลหนึ่งอาจมีหลายลักษณะในระยะเวลาเดียวกันได้ บุคคลหนึ่งอาจมีอัตลักษณ์ความพิการที่ซ้อนทับกับอัตลักษณ์อื่นที่ไม่ใช่อัตลักษณ์ความพิการ เช่น อัตลักษณ์ความเป็นผู้หญิง อัตลักษณ์ความเป็นแม่ อัตลักษณ์ความเป็นผู้ชาย อัตลักษณ์เกย์ บุคคลมีการให้ความหมายต่อความพิการของตนเองหรือการพัฒนาอัตลักษณ์ความพิการ ออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่หนึ่ง บุคคลยอมรับว่าความพิการมีอยู่ในสังคม แต่ไม่ระบุอัตลักษณ์ความพิการว่าเป็นของตัวเอง บุคคลบอกกับตัวเองว่า “ฉันไม่ใช่คนพิการ”

รูปแบบที่สอง บุคคลยอมรับว่า “ฉันเป็นคนพิการ” และมีชีวิตที่พึงพอใจอยู่ได้ภายในบ้านหรือพื้นที่ปลอดภัยส่วนบุคคล

รูปแบบที่สาม บุคคลยอมรับอัตลักษณ์ความพิการในเชิงบวกและ ขยายตัวออกสู่การประกาศตัวตนในสาธารณะ

รูปแบบที่สี่ บุคคลเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มของคนพิการและเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ

รูปแบบที่ห้า การยอมรับความพิการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของมนุษย์ เชื่อมโยงความรู้สึกถึงปัญหากับกลุ่มผู้ถูกกดขี่ในสังคมกลุ่ม ีต่างๆ และเห็นว่าประเด็นความพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องการพัฒนาสังคมโดยรวม

กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ทำให้บุคคลเกิดการพัฒนาอัตลักษณ์ในรูปแบบที่สามและรูปแบบที่สี่ มากที่สุด นั่นคือเป็นพื้นที่ให้บุคคลพัฒนาอัตลักษณ์ความพิการ เชิงบวกและบุคคลขยายตัวออกสู่การประกาศตัวตนในสาธารณะ รวมทั้งเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มคนพิการ ร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ

กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระเปลี่ยนวิธีคิด การให้ความหมายต่อความพิการของบุคคลจากเชิงลบเป็นเชิงบวกซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้ สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อการใช้ชีวิต

ร่วมกับความพิการ เมื่อบุคคลมีความคิดและการมองโลกแบบใหม่ บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของตนเองด้วย จากที่เคยใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานเล็กๆ น้อยๆ หรือช่วยเหลืองาน แก่สมาชิกครอบครัวอยู่เพียงภายในบ้าน เป็นออกไปทำกิจกรรมภายนอกบ้าน เริ่มสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมวงกว้างขึ้น ทดลองทำกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อการพัฒนาตนเองและตั้งเป้าหมายชีวิตใหม่จากที่ตนเองเคยคิดว่าจะไม่สามารถทำได้อีกเมื่อมีความพิการ เช่น การทำงานฝีมือหรือประดิษฐ์สิ่งของ ซึ่งต่อมากลายเป็นอาชีพ การสมัครเข้าศึกษาต่อ เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครทำประโยชน์ให้กับสังคม หรือช่วยเหลือเพื่อนคนพิการด้วยกัน บุคคลกล่าวว่าการดำรงชีวิตอิสระให้เครื่องมือในการจัดการกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิต รู้วิธีว่าจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร เพื่อค้นหาทางออกเมื่อประสบปัญหา วิธีการคิดเชิงบวกต่อความพิการและการฝึกฝนให้เกิดทักษะ การดำรงชีวิตแบบใหม่ที่บุคคลสามารถจัดการสภาพแวดล้อมและควบคุมการทำกิจกรรมในการดำรงชีวิตได้ทำให้บุคคลอยู่ร่วมกับความพิการได้อย่างพึงพอใจ

กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระในที่นี้ หมายถึง การดำเนินงานการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในประเทศไทยในการให้บริการแก่คนพิการและพิทักษ์สิทธิตามแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ องค์ประกอบกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการทั้งหมด ตั้งแต่แนวคิด กลไกการทำงาน กระบวนการทำงาน เทคนิค /วิธีการ ฎุกออกแบบเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในเรื่องการพัฒนาอัตลักษณ์ความพิการเชิงบวกของ บุคคลและอัตลักษณ์กลุ่มเพื่อให้บุคคลเข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มคนพิการอันจะสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับสังคมโดยตรง

กระบวนการทำงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระประกอบด้วยบริการข้อมูลข่าวสาร และการส่งต่อ บริการการให้คำปรึกษาฉันเพื่อน บริการการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ การพิทักษ์สิทธิ รวมถึงการบริหารศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ แต่ละส่วนมีหน้าที่และสัมพันธ์กันเพื่อสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเสริมพลังอำนาจ พัฒนาอัตลักษณ์ความพิการเชิงบวก และอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่ม เทคนิค/วิธีการสำคัญคือ การให้คำปรึกษาฉันเพื่อน คนพิการต้นแบบ การฝึกปฏิบัติการจริงในชีวิตประจำวัน ระบบผู้ช่วยคนพิการ การเข้าร่วมกิจกรรมพิทักษ์สิทธิ

เมื่อบุคคลพัฒนาอัตลักษณ์ความพิการของตนเองขึ้นแล้ว กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระมีเครื่องมือเพื่อ รสร้างให้บุคคลเกิด อัตลักษณ์กลุ่มคนพิการ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลให้นิยามความหมายตนเองว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มการดำรงชีวิตอิสระและเข้าร่วมทำกิจกรรมพิทักษ์สิทธิ ในฐานะสมาชิกในเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กระบวนการเพื่อสร้างอัตลักษณ์กลุ่มให้แก่บุคคล คือ 1. การให้บุคคลเรียนรู้ความหมายใหม่ของความพิการในเชิงสังคม 2. การเปิด

พื้นที่ให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนคนพิการ 3. การให้บุคคลได้พูดคุยถึงประสบการณ์ที่เป็นอุปสรรค ความยากลำบากในการใช้ชีวิตในสังคม ปัญหาการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากความพิการเพื่อให้เกิดสำนึกถึงประเด็นปัญหาที่ มีร่วมกัน 4. การให้บุคคลได้ทำงานเป็นอาสาสมัครขององค์กรเพื่อช่วยเพื่อนคนพิการ และ 5. การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมการพิทักษ์สิทธิคนพิการในระดับสังคม

ที่มาของแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการคือการท้าทายความคิดความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่มีอยู่เดิมและนำเสนอชุดความรู้และวิถีปฏิบัติอันใหม่ซึ่งกลุ่มคนพิการเป็นผู้บัญญัติขึ้นเอง รวมทั้งคนพิการมีบทบาทกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมในสังคม ตามแนวคิดสิทธิพลเมือง (Civil right) ต่อต้านกับแนวคิดเชิงการแพทย์ซึ่งเป็นแนวคิดของสังคมส่วนใหญ่ที่มองความพิการเชิงลบและนำไปสู่การกีดกันทางสังคม ทำให้คนพิการไร้พลังอำนาจ รอคอยการพึ่งพานักวิชาชีพหรือบุคคลรอบข้างเนื่องจากเห็นว่าตนเองไร้ความสามารถ นำสงสารและสมควรได้รับความช่วยเหลือ จากมุมมองการเมืองเรื่องความพิการ สิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระจึงเป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรมการดำรงชีวิตอิสระที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อให้อำนาจที่กลุ่มคนพิการสร้างขึ้นซึ่งต่อต้านกับอำนาจใหญ่ในสังคมมีพลวัต และปลดปล่อยคนพิการให้ออกจากอำนาจที่กีดกันในสังคม

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชน ของคนพิการในโลก กลุ่มคนพิการในแต่ละประเทศมีการรวมตัวกันช่วยเหลือกันเองในระดับประเทศและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างคนพิการในต่างประเทศ การทำงานระหว่างประเทศเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการในระดับประเทศและสร้างอัตลักษณ์ ณ์ความพิการให้คงอยู่ในสาธารณะในฐานะของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ที่ไม่ยึดติดเพียงขอบเขตของประเทศใดประเทศหนึ่ง กลุ่มคนพิการไทยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก

กลุ่มผู้นำคนพิการไทยเริ่มรู้จักแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระตั้งแต่ พ.ศ.2531 โดยไปศึกษาดูงานในหลายประเทศ ได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สวีเดน และนิวซีแลนด์ แต่ยังไม่มีการจัดทำกิจกรรมตามแนวคิดทฤษฎีการดำรงชีวิตอิสระเนื่องจากมีกลุ่มคนพิการและนักวิชาชีพไม่เห็นด้วยจำนวนมาก พ.ศ. 2545-2547 กลุ่มผู้นำคนพิการไทยร่วมมือกับผู้นำขบวนการการดำรงชีวิตอิสระญี่ปุ่นจัดทำโครงการนำร่องเพื่อศึกษาว่าแนวคิดจะให้ประโยชน์แก่คนพิการในสังคมไทยได้จริง ผลลัพธ์ที่ดีของโครงการนำร่องทำให้เกิดการจัดตั้งศูนย์การดำรงชีวิตอิสระขึ้นแห่งแรกใน พ.ศ.

2547 จนกระทั่งปัจจุบัน ผลลัพธ์ของการขยาย ผลทำให้เกิดองค์กรของคนพิการที่มีบุคลากรคนพิการซึ่งมีความเข้าใจและสามารถจัดให้มีกิจกรรมตามกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ จำนวนทั้งหมด 9 องค์กร ได้แก่ ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการจังหวัดชลบุรี ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการจังหวัดนครปฐม ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการจังหวัดนนทบุรี ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการอำเภอพุทธมณฑล (จังหวัดนครปฐม) ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการจังหวัดปทุมธานี ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการเทศบาลตำบลเจ้าพระยาสุรศักดิ์ (จังหวัดชลบุรี) กลุ่มการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการกรุงเทพมหานคร ชมรมคนพิการตำบลบางรักพัฒนา (จังหวัดนนทบุรี) กลุ่มคนพิการตำบลบางกว้าง (จังหวัดนนทบุรี) และกลุ่มช่วยเหลือกันเองของคนพิการในระดับตำบลที่เพิ่งเริ่มเรียนรู้แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระฯ ประสานงานสนับสนุนซึ่งกันและกันในลักษณะเครือข่ายมากกว่า 30 กลุ่ม

อย่างไรก็ดีผลการดำเนินงานตามกระบวนการดำรงชีวิตอิสระ 8 ปี ยังได้รับการวิจารณ์ว่าสร้างให้เกิดองค์กรเครือข่ายจำนวนน้อยและขอบเขตพื้นที่ไม่กว้างขวางไปในจังหวัดต่างๆ ซึ่งจะเอื้อให้คนพิการเข้าถึงการบริการตามกระบวนการได้มากขึ้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ากลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการคนพิการในไทยมีการรับรู้หรือให้ความหมายต่อเรื่องการดำรงชีวิตอิสระในไปใน 2 ทิศทาง คือ หนึ่ง การรับรู้ที่เป็นเชิงสนับสนุน เห็นว่าแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระมีศักยภาพในการพัฒนาคนพิการในเชิงสร้างสรรค์ทั้งในระดับบุคคลและกลุ่ม สอง การรับรู้ซึ่งมีความคลุมเครือและไม่สอดคล้องกันอันอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระ กลุ่มนักวิชาชีพ /คนไม่พิการเห็นว่าการดำรงชีวิตอิสระมีวิธีการทำงานที่เป็นการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มคนพิการ คนไม่พิการ และนักวิชาชีพ ไม่เกิดบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างสมานฉันท์ รวมทั้งนักวิชาชีพ นักพัฒนาเอกชน และกลุ่มผู้ปกครองเด็กพิการหรือบุคคลพิการไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องผู้ช่วยคนพิการที่ว่าไม่ควรให้คนในครอบครัวทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยคนพิการ

สำหรับกลุ่มคนพิการด้วยกันมีการรับรู้ในเชิงที่เป็นอุปสรรค คือ การเห็นด้วยกับปรัชญาแนวคิดในเรื่องสิทธิคนพิการและกลุ่มช่วยเหลือกันเองของคนพิการแต่ไม่ยอมรับแนวทางการทำงานแบบข้ามประเภทความพิการขององค์กรด้านการดำรงชีวิตอิสระ โดยเชื่อว่าองค์กรของคนพิการที่มีความรู้เฉพาะความบกพร่องจะสามารถทราบความต้องการและจัดบริการที่เหมาะสมกว่า

ในการศึกษาครั้งนี้ ระบุว่าการบริหารองค์กรด้านการดำรงชีวิตอิสระในประเทศไทยเองอาจเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตโตของเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระเช่นกัน นอกเหนือไปจาก

การรับรู้ที่คลุมเครือและไม่สอดคล้องกันของฝ่ายต่างๆ นั่นคือ การขาดการวางแผนงานระยะยาว ในการขยายเครือข่าย การขาดความต่อเนื่อง ในการสร้างระบบผู้ช่วยคนพิการให้เกิดขึ้นจริงและการเพิกเฉยต่อการค้นหาแนวทางการทำงานแบบข้ามประเภทความพิการ

ข้อจำกัดในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้จำกัดเฉพาะกลุ่ม คือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในประเทศไทย ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายและใช้เก้าอี้ล้อเข็นเป็นอุปกรณ์ช่วยในการเคลื่อนย้ายตัว ลักษณะความพิการของกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะเป็นผู้เข้าร่วมโครงการนำร่องหรือคณะทำงานปฏิบัติการของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระตั้งแต่ พ.ศ.2545 เป็นต้นมาจะเป็น ผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายระดับรุนแรง ส่วนใหญ่มีความบกพร่องภายหลังกำเนิดและเกิดจากอุบัติเหตุ เคยเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระและมีผู้ช่วยคนพิการในการทำกิจวัตรประจำวัน ลักษณะความพิการของกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะเป็นผู้บริหารโครงการและศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ ตั้งแต่ พ.ศ.2545 เป็นต้นมาจะเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายระดับรุนแรงซึ่งต้องการผู้ช่วยคนพิการกับความบกพร่องระดับไม่รุนแรงซึ่งไม่ต้องการผู้ช่วยคนพิการ ดังนั้นการอธิบายอ้างอิงไปถึงกลุ่มคนพิการที่มีความบกพร่องที่นอกเหนือไปจากลักษณะของกลุ่มตัวอย่างอาจไม่สามารถทำได้ การศึกษาไม่ได้ออกแบบเพื่อเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่มีความบกพร่องลักษณะต่างกัน รวมทั้งบุคคลที่มีบทบาทเป็นผู้นำกลุ่มหรือผู้ปฏิบัติงานหลักในกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระแทบทั้งหมดเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

วิธีการศึกษา การเขียนเรื่องเล่าคำให้การ (Testimonio) เป็นวิธีการทำงานร่วมกับระหว่างผู้ศึกษากับกลุ่มเป้าหมายผู้ที่มีส่วนร่วมในการศึกษาที่จะเปิดให้เกิดการสร้างความรู้ร่วมกัน และผู้ที่มีส่วนร่วมสามารถสื่อสารไปยังผู้อ่านผลการศึกษาได้โดยตรง ผู้ศึกษามีความเห็นที่ตนเองยังขาดเทคนิคในการเขียนนำเสนอเรื่องให้มีความน่าสนใจได้ ผู้ศึกษาใช้วิธีดึงประเด็นสำคัญขึ้นมาใช้เป็นหัวข้อกำกับในแต่ละตอนเพื่อคาดหวังให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาอย่างตรงไปตรงมา แต่อาจขาดสุนทรียะทางภาษาและความกลมกลืนต่อเนื่องของเนื้อหาไป

อภิปรายผลและนัยยะจากการศึกษา

อัตลักษณ์ที่ตายตัวในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการไทย

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ ประสบการณ์การใช้ชีวิตร่วมกับความพิการโดยใช้แนวคิดสกุลหลังสมัยใหม่เป็นการเอื้อให้เปิดพื้นที่ในการอธิบายเรื่องของความพิการ ความหมายเกี่ยวกับความพิการมีความยืดหยุ่น หลากหลาย ไม่ใช่เป็นลักษณะตามธรรมชาติที่ยึดติดตายตัวกับบุคคล อันนำมาซึ่งความโคกเคี้ยว สูญเสียเท่านั้น คนพิการสามารถกำหนดสร้าง ความหมายในเชิงบวกต่อความพิการของตนเองเพื่อที่จะดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์ได้ ความหมายต่อความพิการเชิงบวกนี้เองนำไปสู่การเสริมพลังอำนาจ ปลดปล่อยบุคคลออกจาก กรอบความคิดเชิงลบที่เป็นเสมือนพันธนาการต่อความนึกคิดและปิดกั้นไม่ให้บุคคลพิการกระทำ บางอย่างหรือเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการพัฒนาศักยภาพตนเองในสังคมได้ ในการนี้ยังเป็นการ แสดงถึงการที่บุคคลไม่ได้ตกเป็นวัตถุที่ถูกกำหนดโดยโครงสร้างในสังคมทั้งหมดแต่มี บทบาทของการเป็นผู้กระทำการ (Agency) ที่มีชีวิตชีวา ซึ่งมีปฏิกริยาตอบโต้ ต่อรองกับโครงสร้างด้วยเช่นกัน เรื่องเล่าคำให้การ (Testimonio) เป็นช่องทางการแสดงออกตัวตนของคนพิการพร้อมไปกับเป็น เครื่องมือการพิทักษ์สิทธิ ซึ่งคนพิการสามารถส่งเสียงถึงผู้อ่านโดยตรงเกี่ยวกับเรื่องที่เขาเห็นว่าสำคัญ ต่อกลุ่มคนพิการ พร้อมกับการหาผู้ร่วมสนับสนุนให้กับกลุ่มด้วย

อย่างไรก็ดี สำหรับการอธิบายในระดับองค์กรและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การใช้แนวคิดสกุลหลังสมัยใหม่อาจไม่สามารถเอื้อให้เกิดพลังได้มากพอ โดยเฉพาะในเรื่องความ แตกต่างหลากหลายของกลุ่มคนพิการ ซึ่งปรากฏว่าอาจจะมีได้นำไปสู่การรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน ได้โดยง่าย ดังส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นที่แตกต่างและไม่มีท่าทีของการที่จะ “รวมตัวกัน โดยคำนึงถึงความแตกต่าง ” ในเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างแท้จริง ตัวอย่าง เช่น กลุ่มผู้นำคนพิการ ทางกรมมองเห็นและกลุ่มคนพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวในประเทศไทย กลุ่มคนพิการ ทางกรมมองเห็นพิจารณาว่าการรวมตัวกันจะทำให้อัตลักษณ์ของคนตาบอดถูกกลืนหายไป การ แสดงออกถึงความต้องการเฉพาะของกลุ่มจะไม่ชัดเจน กลุ่มคนพิการในกลุ่มการดำรงชีวิตอิสระ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายระดับรุนแรงและส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอาการอัมพาต ต้องการ แสดงออกถึงความต้องการเฉพาะของกลุ่มให้สังคมประจักษ์ชัดโดยไม่ประสานความสัมพันธ์ร่วม ขั้วเคลื่อนไหวทางสังคมภายใต้องค์กรคนพิการทางร่างกายในภาพรวม โดยมีการให้เหตุผลส่วนหนึ่ง ว่าผู้ที่มีความพิการระดับน้อยอาจไม่เข้าใจประสบการณ์ของผู้ที่มีความพิการระดับรุนแรง กลุ่มการ ดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในประเทศไทยเลือกที่จะตั้งเครือข่ายของกลุ่มคนพิการขึ้นใหม่โดย

สร้างภาพตัวแทนเฉพาะของตนเองว่าเป็นเรื่องของคนพิการระดับรุนแรงและเน้นการพิทักษ์สิทธิ เรื่องการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ของคนพิการในสาธารณะ (Accessibility) การปฏิบัติทั่วไปมีการกล่าวถึงความต้องการหรือทำกิจกรรมส่วนใหญ่เกี่ยวกับกลุ่มผู้ใช้เก้าอี้เข็นที่มีความบกพร่องของร่างกายในการเคลื่อนไหวมากกว่าการมุ่งสู่การทำงานแบบข้ามประเภทความพิการตามปรัชญาแนวคิดเริ่มต้นในประเทศสหรัฐอเมริกา

การรวมตัวของกลุ่มคนพิการที่แบ่งตามลักษณะความบกพร่องของประเทศไทยในรูปแบบสหภาพคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยใช้แนวคิดการรวมตัวแบบหลวมๆ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในทางการเมืองเมื่อเจรจาต่อรองเกี่ยวกับนโยบายสังคม แต่ในทางปฏิบัติด้านการส่งเสริมความเข้มแข็ง ภายในองค์กรของคนพิการกลับไม่ให้ความสำคัญของการส่งเสริมจิตสำนึกการเป็นคนพิการร่วมกัน แต่มุ่งแยกความเป็นกลุ่มย่อยและเน้นที่ความแตกต่างของความต้องการของสมาชิกกลุ่มย่อยต่างๆ สร้างขอบเขตพรมแดนระหว่างกันชัดเจน ประกาศไม่ต้องการให้คนพิการที่มีลักษณะความบกพร่องแตกต่างกันเข้าไปเกี่ยวข้องแทรกแซงในการบริหารจัดการองค์กรของคนพิการต่างประเภทกันเพราะไม่เชื่อมั่นว่าคนพิการที่มีความบกพร่องลักษณะต่างกันหากอยู่ในองค์กรเดียวกันจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมเสมอกัน

การคำนึงถึงอัตลักษณ์ที่เลื่อนไหลและซ้อนทับยังไม่ปรากฏตัวอย่างที่ดีในการนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ในทางกลับกันกลุ่มคนพิการยกเอาลักษณะที่แตกต่างมาใช้เป็นเกณฑ์การแบ่งกลุ่มอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

ปรากฏการณ์นี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับปรากฏการณ์ที่นำไปสู่ประเด็นถกเถียงในกลุ่มผู้นำคนพิการในประเทศทางตะวันตกเช่นเดียวกัน ผู้นำคนพิการบางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับการแบ่งแยกกลุ่มตามประเภทลักษณะทางกายภาพของความบกพร่องอวัยวะหรือตามชื่อโรค เพราะจะทำให้การรวมตัวเป็นพลังกลุ่มของคนพิการในภาพรวมด้อยลงไป และยืนยันการใช้หลักการความพิการเชิงสังคม (Social model) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและสังคม ไม่เน้นการกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างของลักษณะความบกพร่อง แต่กล่าวถึงประเด็นกลางที่คนพิการทุกกลุ่มมีส่วนร่วม ได้แก่ การถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม อุปสรรคในสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคมและวัฒนธรรม ในสาธารณะที่ไม่เอื้ออำนวยให้คนพิการพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างเต็มที่ ลักษณะการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันเองของคนพิการในประเทศทางยุโรปส่วนใหญ่เป็นองค์กรแบบข้ามประเภทความพิการ (Cross-disability) ในทางตรงกันข้ามกลุ่มคนพิการบางกลุ่มไม่เชื่อว่าวัฒนธรรมความพิการหรือประสบการณ์ร่วมของความพิการที่จะผนวกรวมคนพิการทุกกลุ่มเข้าด้วยกันจะมีอยู่จริง

หากพิจารณาถึงเรื่องการเมืองเชิง อัตลักษณ์ซึ่งไม่อาจแยกออกจากเรื่องการกระจาย ทรัพยากรใหม่ (Redistribution) เพราะการที่กลุ่มคนถูกปฏิเสธคุณค่าในสังคมส่งผลกระทบต่อ การที่กลุ่มคนเหล่านั้นจะเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจหรือสังคมเช่นกัน (Fraser, N. อ้างถึงใน วราภรณ์ แซ่มสนิท, 2551, น. 104) เมื่อกลุ่มคนพิการไทยยังเชื่อมั่นในการทำงานแบบแบ่งแยก ตามลักษณะความบกพร่องของอวัยวะ ผลเสียที่อาจบังเกิดขึ้นคือ กลุ่มคนที่มีความบกพร่องแบบ ซ้อนซึ่งอาจมีค่าน้อยยิ่งจะมีโอกาสน้อยในการเปิดพื้นที่เพื่อแสดงการดำรงอยู่ของตนใน สังคม เพราะเป็นกลุ่มที่ไม่ได้เป็นกลุ่มเป้าหมายขององค์กรคนพิการใดๆ อันทำให้โอกาสเข้าถึงการ พัฒนาศักยภาพมีน้อย เช่นกัน ดังตัวอย่าง กลุ่มคนที่มีทั้งความบกพร่องทางร่างกายและการ มองเห็น คนที่มีความบกพร่องทั้งทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น นอกจากนี้การเรียนรู้ เกี่ยวกับประสบการณ์การใช้ชีวิตที่มีความพิการในหลากหลายรูปแบบไม่ได้รับการถ่ายทอดถึงกัน หรือรับรู้เกี่ยวกับปัญหาควา มต้องการเพื่อพิทักษ์สิทธิให้แก่กลุ่มคนที่หลากหลาย หากรอให้กลุ่ม คนพิการจำนวนน้อยเหล่านั้นมีการรวมตัวกันเองอาจต้องใช้เวลาช้านานหรือไม่เกิดขึ้นเลยก็อาจ เป็นได้

ในต่างประเทศมีการรวมตัวเป็นกลุ่มของคนพิการทางการมองเห็นและการได้ยิน (Deaf-mute) สำหรับประเทศไทย สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยเคยมีการจัดกิจกรรมสอน ภาษาให้กับคนกลุ่มนี้ การยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเพื่อนคนพิการด้วยกันโดยไม่ตั้งเกณฑ์จำกัด เฉพาะลักษณะความบกพร่องทางอวัยวะอย่างตายตัวอาจจะเป็นแนวทางที่เปิดโลกทัศน์ใหม่แก่ การทำงานขององค์กรคนพิการในภาพรวมต่อไปได้

กักตักในวังวนแห่งมุมมองเชิงการแพทย์

จุดอ่อนที่อาจกล่าวได้ว่าทำให้ขบวนการการดำรงชีวิตอิสระคนพิการประเทศไทยไม่ บรรลุตามปรัชญาของแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระคือ การไม่สามารถทำงานแบบข้ามประเภทความ พิการ (Cross-disability) ได้ ซึ่งหมายถึงการไม่เกิดวัฒนธรรมการทำงานแบบ ใหม่ที่เอื้อให้เกิดการ เรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างบุคคลที่มีความพิการในลักษณะหลากหลายได้อย่างสร้างสรรค์ การ ทำงานขององค์กรด้านการดำรงชีวิตอิสระปรากฏว่าไม่มีการปฏิบัติการในเรื่องนี้อย่างจริงจังหรือ ยกประเด็นขึ้นมาอภิปรายในเวทีกลางร่วมกันอย่างชัดเจน ไม่มีการสร้าง ำโครงสร้างองค์กรเพื่อ สนับสนุนการทำงานแบบข้ามประเภทความพิการ หากทว่ามีเพียงคำกล่าวแสดงความเห็นด้วยกับ แนวคิดและการเริ่มทดลองปฏิบัติตามความสนใจของแต่ละกลุ่ม โดยปราศจากการติดตาม ประเมินผล รวมทั้งการให้เหตุผลว่าไม่ต้องการขัดแย้งกับกลุ่มคนพิการต่างๆ

นอกจากนี้ยัง อาจพิจารณาได้ว่ากลุ่มคนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่แทบจะไม่สามารถจินตนาการรูปแบบการทำงานขององค์กรแบบข้ามประเภทความพิการเชิงสร้างสรรค์ได้เลยว่าจะมีหน้าตาออกมาอย่างไร ปัจจุบันพบจินตนาการที่คลาดเคลื่อนเกิดขึ้นของกลุ่มคนพิการและนักวิชาชีพเกี่ยวกับการทำงาน ข้ามประเภทความพิการว่า องค์กรที่ทำงานข้ามประเภทความพิการจะนำบุคลากรที่ไม่มีความรู้มาทำงานบริการหรือพูดแทนถึงความต้องการของคนพิการที่มีความต้องการหลากหลายโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง หรือจริยธรรมในการทำงาน

กลุ่มคนพิการผู้แทนสมาคมคนตาบอด ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองบุ คคลออทิสซึมไทย ต่างแสดงจุดยืนการไม่เห็นด้วยกับองค์กรของคนพิการที่จะทำงานแบบข้ามประเภทความพิการ

จากปรากฏการณ์การต่อต้านการทำงานข้ามประเภทความพิการที่เกิดขึ้นอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มคนพิการในขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิคนพิการ และขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องการดำรงชีวิตอิสระในประเทศไทยเอ่ยถึง **การทำงานแบบใหม่ที่ยืนอยู่บนฐานแนวคิดความพิการเชิงสังคม หรือเรียก Social model** แต่ในทางปฏิบัติจริงแล้วกลุ่มคนพิการเองก็ยึดอยู่กับการใช้ชีวิตภายใต้ความคิดเชิงการแพทย์ หรือเรียก **Medical model** อย่างเหนียวแน่นในทุกด้าน ดังเห็นได้จากการแบ่งแย กประเภทความพิการหรือชื่อโรคตามการวินิจฉัยเชิงการแพทย์ การแบ่งสรรทรัพยากรของรัฐตามประเภทความพิการ แนวคิดเชิงการแพทย์กลายเป็นรากเหง้าฝังลึกอยู่ในจิตสำนึกที่บุคคลอาจไม่ระลึกรู้ถึงผลกระทบที่ส่งผลกระทบต่อกรกระทำ การรับรู้แนวคิดเชิงสังคมอย่างผิวเผินไม่ได้ช่วยเตือน ให้นำตระหนักถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังความคิดที่ยึดติดกับคุณสมบัติของความพิการอย่างตายตัว

แนวคิดเชิงสังคมชี้ไปถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในสังคม เพราะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตของคนพิการ ทั้งในเรื่องสถาปัตยกรรม ระเบียบกฎหมาย กฎหมาย และทัศนคติ

การเข้าใจที่ไม่ลึกซึ้งของกลุ่มคนพิการในประเทศไทยว่า ความพิการคือความสัมพันธ์ระหว่างความบกพร่องกับสภาพแวดล้อมหรือเปรียบเทียบย่อเป็นสมการ “ความพิการ = ความบกพร่อง + สภาพแวดล้อม” เป็นแนวคิดเชิงสังคม ทำให้การปฏิบัติต่อเรื่องความพิการไม่ลึกซึ้งถึงต้นกำเนิด แนวคิดที่แท้จริง สมการดังกล่าวเป็นแนวคิดที่ถูกถกเถียงระหว่างกลุ่มคนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้องและตกลงเป็นที่ยอมรับระหว่างกันในเวทีการประชุมขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ซึ่งนั่นไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่กลุ่มคนพิการเสนอจะได้รับการนำไปใช้ทั้งหมด แนวคิดดังกล่าวเป็นการผสมผสานของแนวคิดเชิงการแพทย์เข้ากับแนวคิดเชิงสังคม มิใช่แนวคิดเชิงสังคมต้นกำเนิดทั้งหมด

แนวคิดเชิงสังคมต้นกำเนิดที่ถูกลำเลียงมาจากกลุ่มผู้นำคนพิการในประเทศอังกฤษ แทบจะไม่ได้กล่าวให้ความสำคัญถึงความบกพร่อง (Impairment) แต่ทว่ามีสมมติฐานว่าคนพิการจะเป็นกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ที่มีปัญหาความต้องการร่วมกัน กลุ่มผู้ยึดถือแนวคิดเชิงสังคมค่อนข้างไม่เห็นด้วยกับกลุ่มเคลื่อนไหวเชิงวัฒนธรรมที่ออกมา นำเสนอเรื่องของ อัตลักษณ์ความพิการที่เกี่ยวข้องกับความบกพร่อง ซึ่งมีความหลากหลาย ด้วยซ้ำ เพราะเกรงว่าจะทำให้กลุ่มคนพิการแตกย่อย ออกเป็นกลุ่มเล็กๆ และขาดกำลังในการเคลื่อนไหวใหญ่ระดับสังคม

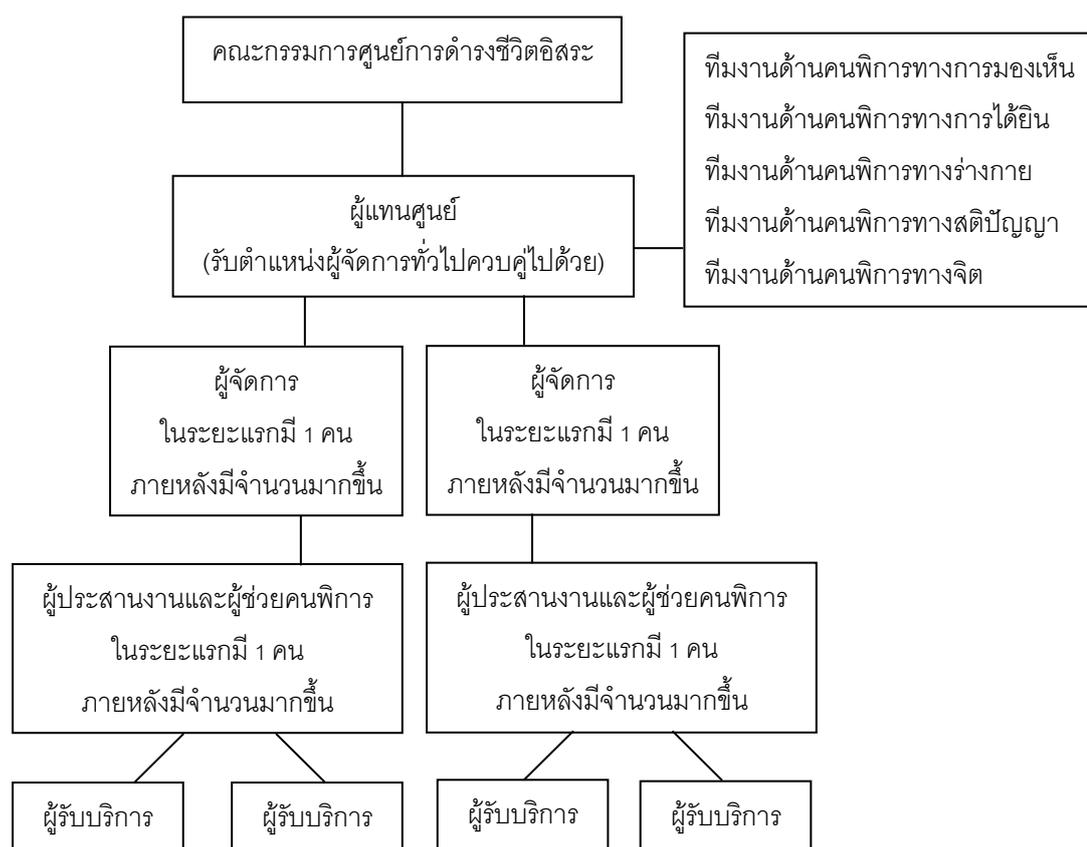
ประมาณช่วงคริสต์ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ในประเทศตะวันตกการกล่าวถึงเรื่อง Impairment ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) ของกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการในเชิงวัฒนธรรมเป็นการมุ่งที่จะให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างบุคคลที่มีความพิการหลากหลายลักษณะ การเปิดพื้นที่ให้บุคคลเสี่ยงของตนเองออกมา จากเดิมที่เคยเงียบเหมือนไม่มีตัวตนอยู่ในสังคม โน้มนำให้เห็นถึงประสบการณ์ชีวิตของคนพิการบางอย่างที่มีร่วมกันแม้มีความหลากหลาย โดยแนวคิดเชิงวัฒนธรรมนี้จะดำเนินไปในทิศทางให้ มีความสอดคล้องสนับสนุนไปกับแนวคิดเชิงสังคมและตระหนักถึงสิ่งที่อาจเป็นจุดอ่อน เกี่ยวกับการทำให้แยกเป็นกลุ่มเล็กๆ ดังที่กล่าวข้างต้น อัตลักษณ์ที่กล่าวถึง จึงเป็น อัตลักษณ์ที่มีลักษณะเคลื่อนไหวและยืดหยุ่น การกล่าวถึงอัตลักษณ์ ไม่ได้ถูกนำมาอ้างอิงอย่างตายตัวเพื่อแบ่งแยกกลุ่มคนพิการออกไปในเชิงการแพทย์เหมือนที่เคยเป็นมาในอดีต

ปัจจุบันหากพิจารณาถึงการพัฒนางานด้านคนพิการในโลก เราสามารถเห็นถึงแนวคิดและวิธีการทำงานที่หลากหลายที่สามารถนำมาปรับใช้ในประเทศไทย รวมทั้งสามารถศึกษาข้อดี ข้อเสียจากบทเรียน ที่ผ่านมาจากแต่ละประเทศ การทำงานแบบข้ามประเภทความพิการขององค์กรคนพิการในประเทศตะวันตกกลายเป็นวิถีปฏิบัติทั่วไป การทำงานของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระมีการปรับวิธีการทำงานให้รวมถึงกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ต่างๆ ทั้งคนที่อยู่ในชนบท สลัม กลุ่มเชื้อชาติ ความพิการที่มีความต้องการในหลายลักษณะ

ในประเทศญี่ปุ่น ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการมีการพัฒนารูปแบบการทำงาน และปรับเข้าสู่การทำงานแบบข้ามประเภทความพิการ ดังตัวอย่าง ภาพที่ 7.1 โครงสร้างองค์กร ฮิวแมนแคร์แอสโซซิเอชัน (Human Care Association) ซึ่งบริหารงานโดยมีคณะกรรมการ ของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ กำหนดเกณฑ์ให้ประกอบด้วยคนพิการจำนวนมากกว่าร้อยละ 51 กลุ่มผู้ทำงานปฏิบัติการของศูนย์ ประกอบด้วยผู้จัดการศูนย์ และทีมงานที่ดูแลด้านคนพิการที่มีความบกพร่องหลากหลายลักษณะ ได้แก่ คนพิการทางการมองเห็น คนพิการทางการได้ยิน คนพิการทางร่างกาย คนพิการทางสติปัญญา คนพิการทางจิต

ภาพที่ 7.1

โครงสร้างองค์กรฮิวแมนแคร์แอสโซซิเอชัน ประเทศไทย :
ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการที่ทำงานแบบข้ามประเภทความพิการ

หากกลุ่มคนพิการในประเทศไทยมีความปรารถนาที่จะพัฒนาองค์กรที่จ ะรองรับคนพิการซึ่งอยู่ในโลกปัจจุบัน อันมีความซับซ้อนและวัฒนธรรมที่หลากหลาย องค์กรคนพิการอาจต้องมีการปรับแนวคิดและค้นหาหนทางใหม่ที่สุดสอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง สร้างบรรยากาศให้เป็นองค์กรที่มีการเรียนรู้ตลอดเวลา การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์กร และสร้างความรู้ใหม่อาจมีความจำเป็นมากขึ้นควบคู่ไปกับปฏิบัติเชิงสังคมที่ดำเนินอยู่ในทุกวันนี้

มุมมองต่อการมองโลก (Worldview) เป็นตัวกำหนดสำคัญในการดำเนินชีวิต

จากผลการศึกษาถึงรูปแบบการให้ความหมายต่อความพิการของบุคคล 5 รูปแบบซึ่งเกิดขึ้นหลากหลายในตัวข องบุคคลเมื่อบุคคลอยู่ในบริบทต่างๆ และเลือกกำหนดตนเองในแต่ละ

บริบท ความพิการมิใช่สิ่งสำคัญในการกำหนดการกระทำของบุคคล แต่มุมมองต่อ การมองโลกซึ่งบุคคลมี การตีความจากมุมมองต่างๆ แล้วนำไปให้ความหมายต่อความพิการ ของตัวเองต่างหากที่เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งผลกระทบต่อ การกระทำ ดังเช่น เมื่อบุคคล มีทักษะเชิงลบต่อความพิการ เขาารู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า เขาตัดสินใจว่าตนเองไม่สามารถทำกิจกรรม ที่มีประโยชน์ได้มากนัก จำกัดขอบเขตการใช้ชีวิตของตนเองอยู่ภายในบ้าน โสภณ ฉิมจินดา ได้ให้ ความคิดเห็นต่อเรื่องนี้ไว้คล้ายกัน

การยอมรับความพิการ ขึ้นอยู่กับกระบวนการคิดของคนพิการเองในการมองการใช้ ชีวิต ... รู้สึกโชคดีในเรื่องมุมมองความคิด ผมว่ามันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ผม รู้สึกว่าไม่มีอุปสรรค (โสภณ ฉิมจินดา, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2551)

ตามมโนทัศน์แบบจำลองทางความคิด (Mental model) ซึ่งมานุษยวิทยา การระลึกรู้ (Cognitive anthropology) ได้ศึกษาไว้ ในที่นี้กล่าวได้ว่าการให้ความหมายต่อความพิการนี้เป็น แบบจำลองทางความคิดของบุคคลที่มีต่อความพิการ ซึ่งบุคคลมีกระบวนการสร้างความหมายอยู่ ตลอดเวลา โดยใช้ข้อมูลจากวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมเข้ามาประกอบว่าจะเลือกให้ความหมาย และนำไปสู่การกระทำอย่างไร

ผลการศึกษาได้แสดงถึงการยืนยันตามข้อถกเถียงที่งานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอ นั่นคือ

การทำงานเพื่อสนับสนุนคนพิการที่จะทำให้วิถีชีวิตคนพิการเกิดความเปลี่ยนแปลง ในทางสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืนไม่ใช่เป็นการให้คนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทางการแพทย์ เพื่อฟื้นคืนหน้าที่การทำงานของอวัยวะทางร่างกายให้มากที่สุดหรือคนพิการทำกิจวัตรประจำวัน ด้วยตัวเองได้โดยลำพัง แต่เป็นการเปิดโอกาสให้ **คนพิการได้เปลี่ยน วิถีคิด การมองโลก การ ให้ความหมายต่อความพิการของตนเองไปในเชิงบวก** อันทำให้เกิดการเสริมพลังในระดับ บุคคล รวมทั้งให้คนพิการเกิดการสร้างสำนึกร่วมของกลุ่ม เพราะมีความจำเป็นในการดำรงการ เสริมพลังบุคคล และจะสามารถนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม การเมืองและ วัฒนธรรมได้

การที่บุคคลฝึกทักษะในการช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันอาจเป็นเรื่องพื้นฐานที่บุคคลควรรู้ในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การอาบน้ำ การเคลื่อนย้ายตนเอง การดูแลความสะอาด เป็นต้น การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวันทำให้เขาสามารถปฏิบัติภารกิจพื้นฐานในชีวิตประจำวันได้ อาจลดความรู้สึกพึ่งพาคนอื่นได้บ้าง อย่างไรก็ตามสำหรับผู้ที่มีความพิการทางร่างกายระดับรุนแรง บุคคลไม่สามารถทำกิจวัตรได้ด้วยตัวเองแม้จะฝึกฝนเท่าไรก็ตาม ยกเว้นการมีผู้ช่วยหรือเครื่องมืออุปกรณ์ช่วย สำหรับหลายคนการช่วยเหลือตัวเองในกิจวัตรประจำวันเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่จุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต บุคคลยังรู้สึกว่าเขามีชีวิตอยู่รอดได้ แต่ชีวิตไม่มีคุณค่า

ประเด็นที่น่าสนใจคือเหตุใดบุคคลพิการหลายคนในการศึกษาคั้งนี้จึงไม่รู้หรือ เกิดการพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานเหล่านี้ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ หรือผู้ที่ได้รับการพัฒนาทักษะการดูแลตนเองขั้นพื้นฐานเหล่านี้แล้วจากกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพในหน่วยบริการสาธารณสุขก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในชีวิต บุคคลยังมีความคิดว่าตนเองไร้คุณค่า ไม่สามารถกระทำสิ่งที่มีประโยชน์ได้มากนัก

มุมมองต่อตนเองและการใช้ชีวิตอาจเป็นคำตอบที่เชื่อมโยงสู่การกระทำของบุคคล เช่น เมื่อบุคคลมีความเชื่อว่าความพิการเป็นการสูญเสียแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรมอะไรมากนัก เพราะไม่สร้างความแตกต่างอะไร เป็นต้น

คำสอนของศาสนานำสู่ความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์

โดยทั่วไปวิถีชีวิตของคนไทยแทบทุกด้านได้รับอิทธิพลจากความเชื่อของพุทธศาสนา การกล่าวถึงความพิการว่าเป็นเรื่องของเวรกรรมเป็นคำที่ได้ยินคุ้นหูในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม คำกล่าวนี้ไม่ได้นำไปสู่การละทิ้งหรือไม่ให้ความสนใจต่อการพัฒนาคนพิการตามที่เคยได้ยินจากการเล่าขานต่อๆ กันมาเท่านั้น ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า การกล่าวถึงความคิดเรื่องเวรกรรมกลายเป็น องค์ประกอบของ กระบวนการที่นำไปสู่การยอมรับกับสถานการณ์ ที่มีความพิการเกิดขึ้น กับสมาชิกในครอบครัว ปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงให้กลับเข้าสู่วิถีธรรมชาติ ดังเช่น คำพูดของสมาชิกในครอบครัวที่ว่า “ให้นี้กว่าเวรกรรมของเรา ไม่ต้องคิดอะไร ” “เป็นเวรกรรมของเรา ไม่อายใคร ” “ต้องเอาใจใส่เขา เป็นวิบากกรรม ไม่ต้องไปคิดอะไร ” เมื่อถึงเวลาที่ครอบครัวเผชิญกับเหตุการณ์ที่มีบุตรหลานเป็นคนพิการ ปฏิกริยาโต้ตอบ ที่แสดงออกมาในระยะแรกส่วนใหญ่ คือ เสียใจ สงสารบุตรหลาน ผิดหวังว่าไม่เป็นไปตามที่คาดหมาย ปฏิเสธความพิการและตั้งใจบำบัดรักษาความพิการให้หายขาด เมื่อเวลาผ่านไปบทสนทนาเรื่องเวรกรรมได้

เปิดให้พื้นที่ทางความคิดแก่สมาชิกในครอบครัวในการยอมรับกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งที่อยู่ในปัจจุบันขณะอย่างมีสติ และคิดหาหนทางในการสนับสนุนบุคคลพิการตามความจำเป็นที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตแบบใหม่ร่วมกับความพิการ เช่น การซื้อหาอุปกรณ์การสื่อสาร คอมพิวเตอร์เพื่อให้บุตรได้ติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อน การจัดให้มีผู้ช่วยคนพิการในการทำกิจวัตรประจำวัน การเดินทางไปร่วมกิจกรรมทางสังคมภายนอกบ้าน เป็นต้น คนพิการและสมาชิกในครอบครัวสามารถมีพื้นที่อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข การใช้ชีวิตที่เป็นปกติสุขมิใช่เพียงการทำกิจวัตรประจำวันเพื่อให้บุคคลมีชีวิตอยู่รอด อย่างเช่น การรับประทานอาหาร หรือการทำความสะอาดร่างกายเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมด้วย

การตีความคำสอนศาสนาในระดับเชิงปรัชญาก่อให้เกิดการยกระดับมุมมองต่อชีวิตให้เห็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ไม่ยึดติดกับเรื่องของความพิการ อันทำให้บุคคลก้าวข้ามวาทกรรมความพิการเชิงลบในกระแสสังคมหลัก ซึ่งให้ความหมายและความสำคัญกับความงามของร่างกาย ดังกรณีของกำพล ทองบุญนุ่ม ซึ่ง พัฒนาอัตลักษณ์ความพิการ เชิงบวกขึ้นมาจากคำสอนและวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนา โดยพิจารณาเรื่องการแยก रूप แยกนาม

รูปคือกายที่สมมติว่าเป็น ตัวเรา กับนามคือจิตที่เข้าไปเห็นรูปเห็นนาม ความพิการเป็นเรื่องของรูป ไม่ใช่เรื่องของเรา ก็เหมือนนกยูงเขาออกจากอกไปเลย คือวางร่างกายลงได้ ไม่ยึดติดว่าเป็นของเรา จิตก็พ้นความรู้สึกว่าเป็นเรา...ความพิการไม่ใช่เรื่องเสียหาย ผมว่าต้องขอบคุณมัน ถ้าผมไม่เป็นอย่างนี้ คงไม่ได้เจอธรรมะ หลงไปตามความสมมติ หมกมุ่นทางโลก

นอกจากนี้ กลุ่มผู้นำคนพิการหลายคนได้พัฒนาความนึกคิดต่อตนเองขึ้นมาใหม่จากการศึกษาพระคัมภีร์ของคริสต์ศาสนา อันโน้มนำให้บุคคลพัฒนาอัตลักษณ์ความพิการเชิงบวกขึ้นมา ดังตัวอย่างของธนภมล รุ่งทิม

การอ่านพระคัมภีร์ เป็นการคุยกับพระเจ้า เป็นเรื่องของจิตวิญญาณ ฉันตามหาคำตอบในชีวิต ตั้งแต่เด็ก ... ฉันคิดว่าความพิการเป็นแค่ส่วนหนึ่งของการเดินทางในชีวิตฉัน พอรู้จักกับพระเจ้า ฉันคิดว่าเป็นข้อดี ความพิการทำให้ฉันรู้ว่าเรามีชีวิตอยู่ โดยสามารถขอความช่วยเหลือจากคนอื่นได้ เราไม่ผิด แล้วไม่ใช่เรื่องไม่ดี รู้สึกว่าตัวเองมีที่อยู่ โดยไม่ต้องเหมือนคนอื่น

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่ามีจิตวิญญาณและการเข้าใจเรื่องความเป็นมนุษย์ในเชิงลึกซึ่งรับรู้มาจากคำสอนศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการที่ยั่งยืนด้วย

ความสมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาชีพและคนพิการผู้รับบริการ

สำหรับกระบวนการ การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ กลุ่ม ผู้นำคนพิการมิได้ปฏิเสธเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ แต่ แสดงความคิดเห็น **ต่อต้าน กับลักษณะของความสัมพันธ์ในสภาพแวดล้อมของระบบบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์** อันทำให้เกิดความรู้สึกไร้พลัง ดังอาจเกิดขึ้นจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาชีพผู้ทำหน้าที่ให้บริการที่ปฏิบัติต่อคนพิการซึ่งเป็นผู้รับบริการ ได้แก่ การสัมพันธ์กับบุคลากรทางการแพทย์ที่มีลักษณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีการสั่งการ และขาดการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ การที่ร่างกายของคนพิการถูกกระทำในฐานะอวัยวะที่มีความบกพร่อง ปราศจากอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ การที่คนพิการ รู้สึกว่าไม่สามารถควบคุมการกระทำต่างๆ ที่มีต่อตัวเองได้อย่างเต็มที่ ต้องคอยพึ่งพาคำแนะนำหรือการดูแลจากบุคลากรทางการแพทย์

กลุ่มคนพิการในงานการดำรงชีวิตอิสระ กล่าวว่า การดูแลสุขภาพเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตทั่วไป คนพิการมิใช่ผู้ที่อยู่ในสถานะคนป่วย ไม่ต้องการการปฏิบัติราวกับเป็นคนป่วย อีกทั้งการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระซึ่งอาจดูผิวเผินเหมือนกับการฝึกให้บุคคลช่วยเหลือตนเอง ในการทำกิจวัตรประจำวัน มิได้มุ่งหวัง เพียงให้คนพิการสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตัวเองเท่านั้น แต่มุ่งที่การที่บุคคลสามารถวางแผน ควบคุมสิ่งต่างๆ ในชีวิตได้ด้วยตัวเองให้มากที่สุด สามารถเกิดความคิดสร้างสรรค์และมีความสุขในการดำรงชีวิตร่วมกับความพิการ

ความสมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาชีพและคนพิการผู้รับบริการ เป็นโจทย์ใหญ่ อันหนึ่งในการเคลื่อนไหวการดำรงชีวิตอิสระในประเทศตะวันตก ปฏิสัมพันธ์ในสภาพแวดล้อมของระบบการบำบัดรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ โดยทั่วไปแล้วไม่เอื้อให้เกิดการเสริมพลัง เพราะมุ่งค้นหาและรักษาความผิดปกติ (Abnormality) อยู่เสมอ ดังนั้นกลุ่มคนพิการอาจจะต้องเป็นฝ่ายที่มีสติเท่าทัน และกู้คืนความรู้สึกความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แบบอยู่แล้วกลับมา การไม่ปล่อยให้ร่างกายเป็นตัวกำหนดความเป็นไปของตัวตนจนขาดสมดุลในการดำรงชีวิตไปได้ กลุ่มคนพิการเองต้องมีความระมัดระวังในการ อ้างถึง ความบกพร่องของร่างกายขึ้นมาเป็นเหตุผลประกอบการกระทำสิ่งต่างๆ ในชีวิตด้วยเช่นกัน

การสร้างผลกระทบต่อบุคคลให้มีความคิดต่อความพิการในเชิงบวก

ผลการศึกษาในประเด็นการเปลี่ยนความคิดของบุคคลต่อความพิการไปในเชิงบวก สามารถนำไปประยุกต์เพื่อประโยชน์ต่องานด้านการพัฒนาศักยภาพคนพิการ (Capacity building) ได้

ประการสำคัญประการแรกที่บุคคลากรพึงตระหนักถึงคือการพัฒนาคนพิการควรมุ่งที่จะพัฒนาเรื่องของการสร้างจิตสำนึกใหม่ หรือการรับรู้ต่อโลกของบุคคลใหม่ที่เกี่ยวกับความพิการในเชิงบวก การมุ่งไปเพียงการจัดการฟื้นคืนการทำงานของอวัยวะหรือการช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจวัตรประจำวันเท่านั้นอาจไม่สร้างความแตกต่างที่สำคัญในการดำเนินชีวิต

หากพิจารณาจากบริบทในประสบการณ์ส่วนบุคคลและกระบวนการการดำรงชีวิต อิศระ สิ่งที่เกี่ยวข้องและกระบวนการที่อาจส่งผลกระทบต่อความคิดต่อความพิการไปในเชิงบวก อาจสรุปได้ดังนี้

1. บุคคลเกิดการยอมรับว่าความพิการเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง ความพิการไม่หายไปจากตนเอง

บุคคลบางคนใช้ระยะเวลาในการยอมรับความพิการที่เกิดขึ้นกับตนเองไม่เท่ากัน ยิ่งบุคคลยอมรับการมีความพิการเร็ว ยิ่งทำให้บุคคลเริ่มคิดพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตแบบใหม่ร่วมกับความพิการได้เร็ว บางคนตัดสินใจที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มคนพิการเนื่องจากคิดว่าตนจะหายจากความพิการ การยอมรับความพิการเป็นส่วนสำคัญพื้นฐานที่จะเปิดให้บุคคลมาเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้น กระบวนการที่เอื้อให้เกิดการยอมรับความพิการมาจากตัวบุคคลพิการเอง คือ

- บุคลิกส่วนบุคคล บุคคลบางคนใช้ระยะเวลายาวนานในการยอมรับความพิการที่เกิดขึ้นว่าจะอยู่กับตนเอง และเริ่มค้นหาวิธีการเพื่อที่จะดำรงชีวิตร่วมกับความพิการ ดังกรณีตัวอย่าง โสภณ ซึ่งกล่าวว่าตนเองเป็นคนที่มีนิสัย มองโลกในแง่ดี คิดบวก มีความเข้าใจความเป็นไปของชีวิต ความไม่แน่นอนของชีวิต และเขาสามารถปฏิบัติตนไปตามสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงมากกว่าความคิดหวังโดยปราศจากการลงมือทำ “ผมไม่เคยทำใจกับความพิการ ไม่เคยร้องไห้หรือรู้สึกเสียใจกับความพิการ ” “สิ่งที่แน่นอนคือ อดปัจจุบัน เราต้องทำปัจจุบันให้ดีที่สุด มีความสุข หัวเราะกับมัน ยิ้มกับมัน ...ไม่รู้ว่าพุงนี้จะได้อ้วนหรือเปล่า ดังนั้นทุกวันนี้เรามีชีวิตอยู่ ทำตัวเองให้มีความสุขที่สุด”

- ประสบการณ์ส่วนบุคคล บุคคลใช้ระยะเวลาหนึ่งในการรักษาและบำบัดความพิการ และพบว่าความพิการมิได้หายไป จึงยอมรับว่าความพิการจะไม่หายไปจากตนเอง

2. บุคคลพัฒนาความกล้าหาญ เลือกที่จะเสี่ยงในการออกมาใช้ชีวิตภายนอกบ้าน และได้รับอนุญาตให้ออกมาทำกิจกรรมนอกบ้าน กระบวนการที่เอื้อให้เกิดขึ้น คือ

- การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนพิการที่ทำให้เกิดความเชื่อถือ ไว้วางใจ
- การเยี่ยมบ้านคนพิการ การให้คำปรึกษาขั้นเพื่อน
- การสนับสนุนของครอบครัวให้คนพิการออกมาทำกิจกรรมภายนอกบ้าน
- บุคคลพิการ ครอบครัว หรือบุคคลที่คนพิการอาศัยอยู่ด้วย สามารถจัดการดูแลกิจวัตรประจำวันพื้นฐานได้ เช่น การทำความสะอาดร่างกาย การขับถ่าย การเคลื่อนย้ายคนพิการ เป็นต้น

3. บุคคลเกิดความตระหนักรู้ว่าความพิการมีช่องทางสิ้นสุดของชีวิต บุคคลสามารถมีความสุขเมื่อมีความพิการ มีชีวิตที่มีคุณค่าได้ กระบวนการที่เอื้อให้เกิดขึ้น คือ

- การพบคนพิการต้นแบบ คนพิการต้นแบบที่จะส่งผลกระทบต่อ การสร้างสำนึกใหม่ของบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพควรเป็นผู้ที่มีลักษณะความพิการหรือประสบการณ์ภูมิหลังในชีวิตคล้ายกับบุคคลพิการ เนื่องจากจะทำให้บุคคลเกิดความเชื่อมั่นและเห็นภาพความเป็นจริงได้ทันที
- การฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระในกระบวนการดำรงชีวิตอิสระ การฝึก ทักษะการดำรงชีวิตอิสระได้มุ่งให้บุคคลสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตัวเอง แต่มุ่งที่จะให้บุคคลเรียนรู้วิธีการคิดอย่างสร้างสรรค์และสามารถวางแผนจัดการเรื่องพื้นฐานที่จำเป็นในการใช้ชีวิตร่วมกับความพิการได้
- การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มกับองค์กรของคนพิการ บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนพิการ และมีกิจกรรมที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ที่ตัวของเขาสามารถทำให้กับสังคมได้
- การทำงานอาสาสมัครเยี่ยมบ้านเพื่อนคนพิการ รับรู้ปัญหา พุดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และได้ช่วยเหลือเพื่อนคนพิการด้วยกัน การที่บุคคล “ให้” กับผู้อื่นกลายเป็นพลังที่ส่งเสริมความภาคภูมิใจภายในให้กับตัวบุคคลเอง

4. บุคคลไม่กล่าวโทษว่าความพิการเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต

บุคคลพิการหลายคนมีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตร่วมกับความพิการ โดยกล่าวถึงความคิดที่เห็นว่าความพิการเป็นธรรมชาติของมนุษย์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นความเอื้อเฟื้อที่มนุษย์พึงมีให้แก่กัน มิใช่เป็นความรู้สึกว่าตนเองเป็นภาระ ตรงกันข้ามกับคนพิการบางคนที่ไม่ใช้ชีวิตร่วมกับความพิการ สามารถทำงาน ขับรถ จัดการเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต แต่เขา

ไม่รู้สึกรู้สึกมีความสุขกับการใช้ชีวิต ความพิการ ระบุหนีบยกขึ้นมาเป็นอุปสรรคหรือข้อขัดข้องใจในการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ

กระบวนการที่เอื้อให้บุคคลเกิดความคิดไม่กล่าวโทษความพิการ คือ

- การเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับความพิการแบบใหม่ เช่น แนวคิดที่ว่าความพิการไม่ใช่ความผิดพลาดหรือโชคร้ายส่วนบุคคล แต่สภาพแวดล้อมเป็น สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิต ทำให้คนพิการขาดโอกาสในการเข้าร่วมในสังคมได้อย่างเท่าเทียม คนพิการเป็นพลเมืองของประเทศ และมีสิทธิพื้นฐานของความเป็นพลเมือง ความพิการเป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

- การทำความเข้าใจข้อมูลความเป็นจริงเชิงชีววิทยาเกี่ยวกับ ความพิการของตนเอง เมื่อบุคคลรับทราบข้อมูลจะสามารถวางแผนจัดการได้ถูกต้องตามสิ่งที่ เป็น ลดความกังวลวิตกกังวลที่เกินจริง

- การมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ได้แก่ การจัดให้มีผู้ช่วยคนพิการ การปรับสถานที่หรือจัดหาอุปกรณ์ที่เหมาะสมตามความต้องการของบุคคลพิการในการทำกิจกรรมต่างๆ

5. บุคคลมีประสบการณ์เชิงบวกต่อการใช้ชีวิตร่วมกับความพิการจริง

กระบวนการที่เอื้อให้เกิดขึ้น คือ

- การฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระในกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ การที่บุคคลฝึกทักษะๆ จะทำให้บุคคลได้ผ่านประสบการณ์การจัดการสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเองในชีวิต จริง บุคคลค่อยพัฒนาความเชื่อมั่นต่อการใช้ชีวิตร่วมกับความพิการในเชิงบวกว่าเป็นไปได้

- การได้ทดลองทำกิจกรรมที่บุคคลไม่คาดว่าจะทำได้ แล้วสามารถทำได้สำเร็จ

6. บุคคลสามารถปลดปล่อยความรู้สึกกดดันภายในจิตใจของบุคคลที่เกิดขึ้นจากการถูกปฏิบัติที่มีอคติต่อความพิการ

การที่บุคคลจะสามารถสร้างความคิดใหม่ในเชิงบวกต่อตัวเอง บุคคลต้องผ่อนคลายความกังวล ความรู้สึกไม่เชื่อมั่นในตัวเองให้ออกไปด้วย กระบวนการที่เอื้อให้เกิดขึ้นคือ

- การให้คำปรึกษาฉันเพื่อน

การทำทนายอำนาจและวิถีการใช้อำนาจในกระบวนการพัฒนาคนพิการ

สำหรับกลุ่มของนักวิชาชีพ-คนไม่พิการ แนวคิดและกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ เป็นการเสริมพลังอำนาจของคนพิการให้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันนั้นหมายถึงการสิ้นคลอนอำนาจที่มีอยู่เดิมของนักวิชาชีพและคนไม่พิการให้ลดลง โดยทั่วไปนักวิชาชีพมีอำนาจมากกว่ากลุ่มคนพิการ ผ่านการสถาปนาอำนาจ ในความสัมพันธ์ระหว่างการทำงาน ดังการให้นักวิชาชีพเป็นผู้

ประเมิน ระบุปัญหา ออกแบบแนวทางแก้ปัญหาให้แก่คนพิการ อำนาจของนักวิชาชีพยังปรากฏ อยู่ในสังคมโดยการรวมเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นที่ได้รับการยอมรับในสังคม มีการระบุถึง คุณสมบัติ มาตรฐาน สร้างขอบเขตของอำนาจระหว่างวิชาชีพที่ต่างกัน และเป็นอำนาจที่นำมาใช้ กับกลุ่มผู้มารับบริการ นอกจากนี้อำนาจยังเกิดขึ้นเมื่อนักวิชาชีพทำบทบาทในการเป็นผู้อยู่ตรง กลางระหว่างรัฐกับกลุ่มคนพิการ นักวิชาชีพมีบทบาทเป็นผู้ที่ชี้ถึงความต้องการของคนพิการและ ประเมินความต้องการจากมุมมอง ความเชี่ยวชาญของนักวิชาชีพซึ่งส่วนใหญ่มาจากแนวคิดเชิง การแพทย์ การประเมินทางการแพทย์มีอำนาจมาก ไม่ใช่เพียงในการบำบัดรักษาการเจ็บป่วยด้าน สุขภาพ แต่ผลการประเมินยังกระทบต่อการที่จะระบุถึงการได้รับสิทธิในการศึกษา ที่อยู่อาศัย การจ้างงาน หรือการได้รับความช่วยเหลือ อื่นๆ การยื่นเรื่องรับสิทธิประโยชน์ของคนพิการต่อรัฐ มักต้องการเอกสารประเมินทางการแพทย์ก่อน แนวคิดเชิงการแพทย์ที่เห็นความพิการในเชิงลบ ไม่น่าปรารถนา แม้กระทั่ง ทำให้คนในสังคมทั่วไปยอมรับการฆ่าทารกในครรภ์เมื่อตรวจพบว่า มีความพิการขณะที่มารดาตั้งครรภ์ การให้สตรีพิการทางสติปัญญาทำหมันเมื่อเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ ด้วยเหตุผลว่าต้องการป้องกันปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์และอาจทำให้ กิดบุคคลที่มีความ พิการทางสติปัญญาขึ้นอีก (French and Swain, 2001, pp. 736-737)

ในสังคมไทยทั่วไปคนพิการที่มีความบกพร่องระดับรุนแรงส่วนใหญ่เกิดความคิด ฟุ้งฟิงต่อการบำบัดทางการแพทย์และความช่วยเหลือของบุคคลรอบข้าง รวมทั้งเห็นว่าตนเองเป็น ภาระ เนื่องจากไม่ตระหนักว่าตนเองสามารถควบคุมการใช้ชีวิตหรือทำกิจกรรมที่มีคุณประโยชน์ ได้ กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระจะช่วยให้คนพิการออกมาจากความคิดฟุ้งฟิงและไร้คุณค่า อันทำให้ต้องปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในการใช้ชีวิตที่เป็นอยู่แบบเดิม ผู้คนที่เคยอยู่ใน สภาพแวดล้อมจึงได้รับผลกระทบ ตั้งแต่ บุคคลในครอบครัว อาสาสมัคร นักวิชาชีพ ซึ่งเดิมปฏิบัติ ต่อบุคคลพิการภายใต้กรอบความคิดเวทนาสงสาร คิดตัดสินใจทำกิจกรรมแทนคนพิการด้วย ความปรารถนาดีเพราะเห็นว่าคนพิการไม่สามารถทำกิจกรรมได้ด้วยตัวเอง เมื่อคนพิการได้ ตระหนักถึงความสามารถตามแนวคิดการดำรง ชีวิตอิสระแล้วเกิดมีพฤติกรรมแบบใหม่ ผู้ที่ เกี่ยวข้องบางคนมีมุมมองว่าคนพิการมีความก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังเหมือนแต่ก่อน เป็นต้น ระบบ ผู้ช่วยคนพิการทำให้คนพิการมีอำนาจควบคุมการประกอบ บกิจกรรมต่างๆ ด้วยตัวเองมากขึ้น อาจ ทำทลายความคิดแบบเดิมของ “การเป็นคนใจดีที่ช่วยคนที่ด้อยกว่า”

จากข้างต้นนี้จึง อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระนอกจากจะส่งผลกระทบต่อ โดยตรงต่อคนพิการแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อนักวิชาชีพ ครอบครัว อาสาสมัคร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงาน

การพัฒนาคนพิการ ตลอดจนรูปแบบการจัดสวัสดิการของรัฐ ด้วย การปรับระบบความคิดและแนวทางปฏิบัติของส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นเช่นกัน

นัยยะต่อการทำงานของนักวิชาชีพ

งานด้านการพัฒนาคนพิการเป็นส่วนหนึ่งของงานพัฒนาที่เกี่ยวข้องทั้งงานในระดับสังคมและระดับปัจเจกบุคคล ปัจจุบันแนวคิดด้านคนพิการมีการพัฒนาในเชิงสังคมและวัฒนธรรม เพิ่มเติมขึ้นจากเชิงการแพทย์-สาธารณสุข กลุ่มคนพิการพัฒนามุมมองต่อกรรมองโลกต่อความพิการแบบใหม่ ดังนั้นนักวิชาชีพในสหสาขาซึ่งต้องทำงานสัมพันธ์กับคนพิการอาจจำเป็นต้องตระหนักและเรียนรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย

ปัจจุบัน กลุ่มคนพิการนำเสนอแนวคิดการทำงานด้านคนพิการ ที่ชัดเจนให้แก่สังคมคือ แนวคิดเชิงสังคม (Social model of disability) และกระบวนทัศน์การดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living paradigm) ดังแสดงในตารางที่ 2.1 หน้า 50-51 ซึ่งผลงานเหล่านี้แสดงถึงความเข้มแข็งภาคประชาชนในการคิดจัดการกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ตลอดจนความก้าวหน้าของกลุ่มคนพิการที่นำเสนอความหมายใหม่ต่อเรื่องความพิการว่าเป็นประเด็นด้านการกดขี่ทางสังคมและเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมในสังคมและส่งเสริมวิถีการปฏิบัติตัวในแบบกระตือรือร้น แทนการรอคอยความช่วยเหลือ นักวิชาชีพผู้ทำงานให้บริการอาจจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการทำงานเช่นกัน เพื่อให้สอดคล้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการ ตระหนักถึงบทบาทและการใช้อำนาจที่มีอยู่ในหน้าที่และจัดการไม่ให้เกิดการครอบงำเชิงความคิดหรือการบังคับให้จำนน รวมทั้งนักวิชาชีพสามารถมีบทบาทช่วยในการลดความเหลื่อมล้ำทางอำนาจในสังคมลงได้ แนวทางปฏิบัติที่อาจดำเนินการเพื่อสร้างนักวิชาชีพที่มีคุณภาพแบบใหม่ มีดังนี้

1. การเรียนรู้ถึงแนวคิดเรื่องความพิการแบบใหม่

นักวิชาชีพส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากมุมมองต่อความพิการในเชิงลบ ซึ่งมองปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลว่าเป็นเรื่อง ของส่วนบุคคล โดยมักเปรียบเทียบผู้ที่มีปัญหาโดยใช้คำจากวงการแพทย์ เช่น เป็นอาการป่วยหรือผิดปกติของบุคคล แนวทางการทำงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แนวคิดความพิการแบบใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโครงสร้างทางสังคม ตลอดจนการเลือกปฏิบัตินี้ อาจเริ่มจากการสร้างนักวิชาชีพที่มีความใกล้ชิดและมี ความคุ้นเคยกับเรื่องคนพิการก่อน ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์ และนักการศึกษา ให้มีความเข้าใจ

และปฏิบัติงานตามแนวคิดเรื่องความพิการแบบใหม่ จากนั้นเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อไปยังคนที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อขยายแนวคิดให้กว้างขวาง อาจต้องมีขั้นตอนในการให้ความรู้ที่หลากหลาย เช่น การจัดให้มีการพบปะ – การใช้ชีวิตหรือมีประสบการณ์ตรงกับคนพิการ การเข้าฝึกอบรมหลักสูตรการตระหนักรู้ถึงเรื่องความพิการ (Disability awareness training) โดยเฉพาะผู้ที่คุ้นเคยกับแนวคิดเชิงการแพทย์ ซึ่งปลูกฝังอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนมาตั้งแต่เริ่มต้น เช่น ผู้ที่อยู่ในสาขาเกี่ยวข้องกับบุคลากรทางแพทย์และการฟื้นฟูสมรรถภาพ

2. นักวิชาชีพศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการทำงานการต่อต้านการเลือกปฏิบัติ (Anti-discriminatory approach)

การเลือกปฏิบัติ คือ การปฏิบัติต่อบุคคลไม่เท่าเทียมเสมอกัน (Unfair or unequal treatment) อันเนื่องมาจากลักษณะของกลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยในโครงสร้างสังคม เช่น คนพิการ ผู้หญิง ชนกลุ่มน้อย คนสูงอายุ **การกดขี่** เป็นการกระทำที่ไม่ดี (Inhuman or degrading treatment) ต่อบุคคลหรือกลุ่มคนโดยกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่า เป็นการใช้อำนาจในทางที่ผิด ไม่ตระหนักถึงสิทธิของบุคคลหรือกลุ่ม (Thompson, 1997, p. 32)

โลกปัจจุบันไม่สามารถจัดการจัดการความแตกต่างหลากหลายได้ ความขัดแย้งปรากฏชัดเจนในกรณีที่เชื่อมโยงเรื่องความแตกต่างเข้ากับเรื่องการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นว่าการตั้งเรื่องความต่างทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างอันเนื่องมาจากอคติต่อเรื่องความพิการ ความเป็นเด็ก ความเป็นผู้สูงอายุ หรือความเป็นผู้หญิง ไม่ได้ก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งเห็นได้ชัดเจน ไม่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับเรื่องทางเศรษฐกิจจนทำให้เกิดเป็นความขัดแย้งในสังคมขนาดใหญ่ แต่อคติที่มีอยู่ได้สร้างปัญหาที่ก่อความรู้สึกของผู้คนที่อยู่ในกลุ่มเหล่านั้นให้รู้สึกว่าตนไร้คุณค่า แยกแยกออกไปจากสังคมส่วนใหญ่ เป็นภาระของสังคม **ความรู้สึกเป็นอคตินี้เป็นพื้นฐานซึ่งซ่อนอยู่เบื้องหลังปัญหาที่สำคัญหลายปัญหานั้นคือ การไม่สามารถเข้าถึงบริการของคนกลุ่มนี้ แม้รัฐจะมีบริการจัดไว้ให้แล้ว รวมทั้งการถูกละเมิดสิทธิด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และละเมิดทางเพศ**

แนวทางการทำงานต่อต้านการเลือกปฏิบัติ นอกจากจะสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางดำรงชีวิตอิสระแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมเป้าหมายการบริหารสังคมในเรื่องการส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การส่งเสริมสังคมที่มีความเข้าใจถึงการอยู่ร่วมกันแบบที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายได้อย่างแท้จริง ปราศจากการกดขี่และเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ที่จากความพิการ ความชราภาพ การเป็นเด็ก การเป็นเพศหญิง การรักเพศเดียวกัน หรือการเป็นชนกลุ่มน้อย

นัยยะต่อการจัดบริการของรัฐ

1. การพัฒนาสังคมแบบการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนต้องการ

กระบวนการพัฒนาตั้งแต่ขั้นจิตสำนึกระดับบุคคล

จากประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการ การดำรงชีวิตอิสระแสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกสาธารณะของบุคคลที่ส่งผลให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ พัฒนาขึ้นมาจากการที่บุคคลเกิดการเสริมพลังอำนาจในตนเอง จากเดิมที่เชื่อว่าตนเองไร้ความสามารถ เป็นภาระของคนในครอบครัวหรือสังคม กลายเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถกระทำสิ่งที่มีคุณค่า กล้าที่จะเลือก ควบคุมวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง รวมทั้งเห็นว่าตนเองสามารถสร้างผลกระทบเชื่อมโยงถึงผู้อื่นได้ ไม่ใช่ผู้ที่อยู่ในฐานะ “เหยื่อ” ของสังคมที่โหดร้ายหรืออยู่ดิ้นรน

ดังนั้นแนวทางการทำงานเพื่อมุ่งสู่การให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในกระบวนการพัฒนาสังคม สำหรับกลุ่มเป้าหมายคนพิการหรืออาจรวมถึงผู้ที่ถูกจัดไว้ในกลุ่มของ “ผู้ด้อยโอกาส” ซึ่งมักถูกทำให้เชื่อว่าตนเองไร้พลัง เป็นคนตัวเล็กที่ไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมโดยรวมได้นั้น ควรเน้นในเรื่องของการเสริมพลังอำนาจภายในบุคคลเป็นลำดับต้น เพื่อสร้างจิตสำนึกแห่งการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด ความเชื่อมั่นตนเองที่จะสามารถกระทำสิ่งที่มีคุณค่าและโน้มนำไปสู่การรวมตัวลงมือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แทนการรอคอยพึ่งพาจากบุคคลรอบข้าง นักการเมืองหรือนโยบายของรัฐ

2. กระบวนการ การดำรงชีวิตอิสระเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพของคนพิการ

แนวทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพในการสร้างโอกาสทางสังคมให้แก่กลุ่มคนที่มีความบกพร่องทางอวัยวะร่างกายที่ไม่สามารถทำกิจกรรมด้วยตัวเองลำพัง (ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตจำกัดเฉพาะกลุ่มเป้าหมายกลุ่มผู้บกพร่องทางร่างกายเท่านั้น)

กลุ่มคนผู้มีความบกพร่องทางอวัยวะร่างกายที่ไม่สามารถทำกิจกรรมด้วยตัวเองลำพัง ก่อนเข้าร่วมในกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ภายในบ้านและมีสมาชิกในครอบครัวทำหน้าที่ผู้ดูแล บุคคลกลุ่มนี้มักเป็นผู้ที่เข้าไม่ถึงบริการของรัฐและรัฐแทบ จะไม่มีบริการที่จัดไว้เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคคล บริการทั่วไปมีเพียงเรื่องการรักษาพยาบาลในสถานะของ “คนป่วย” ด้วยเหตุอันอาจเนื่องมาจากความคาดหวังต่ำของตัวบุคคลที่มีต่อความพิการของตนเอง ความคาดหวังต่ำของบุคคลในครอบครัวและสังคมที่เชื่อว่าคนพิการระดับรุนแรงไม่สามารรถทำ

กิจกรรมที่สร้างผลผลิตได้ ทำให้การที่บุคคลออกไปทำกิจกรรมภายนอกบ้านเป็นเรื่องที่ลำบาก เป็นไปไม่ได้ หรือไม่มีประโยชน์ สิ่งที่เกิดขึ้นคือการแยกตัวของบุคคลออกจากการใช้ชีวิตร่วมกับ คนทั่วไปในสังคม คนพิการรู้สึกว่ามีตัวตนในสังคม สูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ใน ชีวิตเพียงในบ้าน หรือพื้นที่ที่รู้สึกปลอดภัยเพื่อให้ตนเองอยู่รอด บุคคลในครอบครัวมีความกังวลและเครียดจาก การทำหน้าที่ผู้ดูแล

นอกจากนี้อุปสรรคสำคัญสำหรับคนพิการทางร่างกายระดับรุนแรงที่ผู้มีส่วนร่วมใน การศึกษากล่าวถึงคือ การคิดว่าตนเองไร้คุณค่า เป็นภาระ ไม่ สามารถทำกิจกรรมที่มีคุณค่าได้ เนื่องจากความบกพร่องที่รุนแรง การรอคอย การพึ่งพิง การต่อต้านกับคนในครอบครัว การพึ่งพา ด้านเศรษฐกิจจากคนในครอบครัว การดูแลสุขภาพที่มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น การ ใช้ระยะเวลาในการรักษาแผลกดทับยาวนานซึ่งเป็นปัญหากระทบถึงกา รทำกิจกรรมด้านอื่นใน ชีวิต การระงับการติดเชื้อในกระเพาะปัสสาวะ ซึ่งอาจมีความรุนแรงถึงชีวิต การขาดผู้ช่วยคน พิการตามแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระเพื่อช่วยเหลือในการทำกิจกรรมได้ตามความต้องการ และ สภาพแวดล้อมในสาธารณะที่ไม่เอื้อในการเดินทาง ทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูง

ปัจจุบันผลการทำงานของศูนย์/กลุ่มการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการแสดงให้เห็นถึง ความสามารถในการพัฒนาศักยภาพตนเองและการกระทำที่มีผลผลิตของคนพิการที่มีความ บกพร่องทางร่างกายระดับรุนแรง โดยอาศัยกระบวนการ กลไก และเทคนิคตามแนวคิดการ ดำรงชีวิตอิสระ รวมทั้งบุคคลในครอบครัวส่วนใหญ่รู้สึกผ่อนคลายความกังวลที่มีต่อคนพิการ

เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการของรัฐอย่างทั่วถึง รัฐ ซึ่งทำหน้าที่พัฒนาบุคลากร เพื่อที่จะให้สามารถปฏิบัติหน้าที่พลเมืองได้ตามศักยภาพเต็มที่ควรดำเนินการดังนี้

2.1 ให้ความสนใจต่อการพัฒนาคนพิการที่มีความบกพร่อง ระดับรุนแรงทั้งทาง อวัยวะร่างกาย จิต สติปัญญา หรือการเรียนรู้ โดยอาศัยแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ **และจัด ให้บริการที่จำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของบุคคลซึ่งไม่เคยมีการจัดบริการมาก่อน โดยเฉพาะบริการ ตามแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ ได้แก่ บริการ ให้คำปรึกษาฉันเพื่อน บริการการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระ และบริการผู้ช่วยคนพิการ**

บริการเหล่านี้ จะเอื้อให้ตัวบุคคลพิการเองรับผิดชอบสิ่งต่างๆ ในชีวิตตนเอง มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลคนพิการภายในครอบครัวไปทำกิจกรรมด้านอื่นๆ ตามความ สนใจแทนการทำหน้าที่ผู้ดูแลอย่างต่อเนื่องนี้ ระยะเวลายาวอันนำมาซึ่งความเครียด และขาด โอกาสในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ตามความสนใจ

2.2 จัดให้มีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการทำงานด้านคนพิการเชิงสังคมและแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจบทบาทการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคลพิการ องค์กรคนพิการ และหน่วยงานบริการต่างๆ ให้เป็นแนวทางที่ส่งเสริมกัน แทนการขัดแย้งหรือไม่เข้าใจระหว่างกัน

นัยยะต่อการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวการดำรงชีวิตอิสระไทย

ผลการศึกษาในเรื่องการรับรู้ของกลุ่มคนที่มีต่อเรื่องการดำรงชีวิตอิสระคนพิการในประเทศไทยอาจมีนัยยะต่อการดำเนินงานของกลุ่มคนพิการผู้เคลื่อนไหวขบวนการดำรงชีวิตอิสระได้ดังนี้

1. พัฒนารูปแบบการปฏิบัติและการสื่อสารขององค์กรด้านการดำรงชีวิตอิสระกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างการต่อรองเชิงอำนาจให้เป็นที่ยอมรับได้ระหว่างฝ่ายต่างๆ

ในช่วงเริ่มต้น พ.ศ. 2545-2550 กลุ่มผู้นำคนพิการผลักดันเรื่องของการดำรงชีวิตอิสระเข้าสู่เวทีการอภิปรายของกลุ่มคนพิการ และได้รับการยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น จึงตกลงให้มีนโยบายและบรรจุเรื่องนี้ไว้ในกฎหมายสำคัญอย่างพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้สำเร็จ การต่อต้านจากฝ่ายต่างๆ มีค่อนข้างน้อย

ปัจจุบัน เป็นช่วงของการนำกฎหมายมาจัดทำเป็นระเบียบและบังคับใช้ องค์กรต้องเผชิญกับการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นค่อนข้างมาก

องค์กรการดำรงชีวิตอิสระ อาจต้องแสดงความเป็นผู้นำที่กล้าหาญในการเปิดพื้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมและกิจกรรมใหม่ที่สร้างสรรค์ แสวงหาความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ หรือสร้างแนวคิดใหม่ที่อิงหลักการพื้นฐานสากลแต่ให้เหมาะสมภายใต้บริบทสังคมไทย อาทิ

- การสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรคนพิการแบบใหม่เพื่อนำไปสู่การทำงานข้ามประเภทความพิการที่พึงประสงค์

- แนวคิดเรื่องผู้ช่วยคนพิการแบบใหม่ที่คนพิการและสมาชิกในครอบครัวสามารถร่วมกันคิด จัดการร่วมกัน รวมทั้งเปิดให้อาสาสมัครในชุมชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมและเรียนรู้กระบวนการการดำรงชีวิตอิสระได้มากขึ้น

- การสร้างเวทีเสวนาเพื่อเปิดรับความคิดเห็น หรือปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มนักวิชาชีพเกี่ยวกับงานการพัฒนาด้านคนพิการและงานการพัฒนาสังคม

2. การวางแผนระยะสั้นและระยะยาวในการขยายเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระในประเทศไทยและคำนึงถึงเรื่องการเข้าถึงบริการของกลุ่มคนพิการในพื้นที่และสภาพแวดล้อมต่างๆ

3. การพัฒนาความรู้ด้านการบริหารองค์กรและศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการให้แก่สมาชิกเครือข่ายการดำรงชีวิตอิสระเพื่อให้สามารถรองรับกับกระแสการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมที่มีมาตรฐานของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะต่อการศึกษาในอนาคต

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ความพิการ การเสริมพลังอำนาจ และการพัฒนาความรู้ด้านการดำรงชีวิตอิสระ ประเด็นที่คาดว่าจะมีความต้องการการศึกษาในอนาคต ได้แก่

1. อัตลักษณ์ความพิการ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อัตลักษณ์ ของผู้ที่มีความบกพร่องในลักษณะต่างๆ
2. อัตลักษณ์ของบุคคลที่หลากหลายอันทำให้เกิดการกีดกันทางสังคมที่ซ้อนทับกัน เช่น อัตลักษณ์ความพิการและอัตลักษณ์ความเป็นผู้หญิง อัตลักษณ์ความพิการและอัตลักษณ์ความเป็นเกย์ อัตลักษณ์ความพิการกับอัตลักษณ์ผู้สูงอายุ
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนพิการกับสมาชิก ครอบครัวที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการการดำรงชีวิตอิสระ
4. ความพึงพอใจ/ทัศนคติของผู้ทำหน้าที่ผู้ช่วยคนพิการต่อการทำงานช่วยเหลือคนพิการและความพิการ

คำปิดท้าย

การทำงานในกระบวนการวิจัยได้เปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาสัมผัสถึงประสบการณ์การคงอยู่และปฏิบัติการวาทกรรมที่มี อำนาจกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างตัวผู้ศึกษากับกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา หลายครั้งที่ผู้ศึกษาเกิดความรู้สึกว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ดีกว่า การคิดวิเคราะห์ข้อมูลน่าจะดีกว่ากลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการศึกษาเพราะทำงานเป็นนักวิจัย หากทว่ากระบวนการวิจัย

ทำให้เกิดการรับฟัง ทบทวนครุ่นคิดถึงแง่มุมการมองโลก และการกระทำของบุคคล/กลุ่ม ส่งผลให้ ผู้ศึกษาเกิดความซาบซึ้งในการเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันของผู้คน ความรู้จากประสบการณ์ชีวิตเป็น ความรู้ที่ใช้ประโยชน์ในทุกวัน พิสูจน์กันทุกชั่วขณะจากผลลัพธ์ในชีวิตประจำวันจริง ความรู้ ของ กลุ่มคนพิกการที่ผ่านการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเผชิญกับอคติของคนในสังคมเป็นความรู้ที่มีพลัง คนพิกการ ไม่ต้องใช้ทฤษฎีที่ซับซ้อนแต่ใช้วิธีมนุษย์สัมพันธ์สมมุติและก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม ผู้ศึกษาเองเกิดความตระหนักชัดเจนถึงตำแหน่งแห่งที่และการนิยามตนเองซึ่งได้รับการ ถ่ายทอด ความคิด และใช้ชีวิตอยู่ภายใต้วาทกรรมการสร้างความรู้ที่เห็น ว่าคุณการศึกษาในระบบ ทางการจะ สร้างความรู้ที่ดีกว่า แม่นยำกว่า ความรู้จากผู้คนนอกระบบการศึกษา สิ่งที่เห็นว่ามี คุณค่าต่อการดำรงอยู่คือสมาชิกในสังคมมีสติระลึกรู้ ทบทวนเพื่อให้ตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ที่ เสมอเหมือนกันอยู่เสมอ ระลึกถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์ ผลกระทบที่มีระหว่างกันของสรรพสิ่ง การใช้ชีวิตอยู่ภายใต้วาทกรรมที่ หลากหลายในสังคม บุคคลต้องช่างคิดและลงมือกระทำสิ่งต่างๆ ที่จะสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับวาทกรรมที่โลดแล่นอยู่เหล่านั้นได้อย่างมีชีวิตชีวา